

Макаренко Н. К., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА Й ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ І ВЗАЄМОДІЯ

У міжнародних документах організована злочинність розуміється як відносно масова сукупність стійких і керованих співтовариств злочинців, які вчиняють злочини у вигляді промислу і створюють систему захисту від соціального контролю з використанням таких протизаконних засобів, як насильство, залякування, корупція і великомасштабні розкрадання.

Що ж стосується поняття організованої злочинності на національному рівні, то необхідно відзначити, що таке визначення законодавчо не закріплено, а тому різні науковці тлумачать це поняття по-різному. На нашу думку, вдале визначення такого поняття сформулював А. П. Закалюк, який під організованою злочинністю розуміє багатозначний різномірний та складноструктурований феномен суспільного життя, який виник та розвивається в результаті прагнення (активності) частини членів суспільства змінити кримінальним чином його цивілізовану, перш за все, правову упорядкованість, в інтересах власного збагачення та отримання на цій основі фактичної влади [1].

О. М. Джужа під організованою злочинністю розуміє «системно пов'язану сукупність злочинів, учинених учасниками стійких, ієрархізованих, планомірно діючих злочинних структур (груп, співтовариств, асоціацій), діяльність яких прямо або опосередковано взаємно підтримується та узгоджується, будучи спрямованою на отримання максимального прибутку зі злочинного бізнесу на певній території або у певній сфері, що є під її контролем» [3].

Н. Ф. Кузнецова та Г. М. Мінковський визначають організовану злочинність як вид злочинності, сукупність

злочинів, що вчиняють учасники стійких, ієрархічних, планово діючих злочинних об'єднань, водночас, їх діяльність має характер бізнесу, спрямованого на одержання максимального прибутку [2]. Крім того, організовану злочинність визначають як «функціонування стійких керованих об'єднань злочинців, які займаються вчиненням злочинів як своєрідним бізнесом та створюють систему свого захисту від соціального контролю за допомогою корупції» [5]. За висновком А. І. Долгової, організована злочинність – це не просто сукупність організованих формувань та їх діяльності, а органічна їх цілісність, наявність різноманітних стійких взаємозв'язків між ними на основі забезпечення злочинної діяльності та створення сприятливих умов для її розвитку [4].

За оцінками експертів, в Україні організована злочинність є вибухонебезпечним явищем, що стрімко розвивається в сучасних умовах: соціально-економічні перетворення викликали різке зростання злочинності, яка стає все більш організованою і професійною.

Для сьогоденної України характерно проникнення організованої злочинності практично в усі структури держави. Організована злочинність наполегливо прагне прибрати до рук політичну владу, тим самим забезпечивши імунітет своїм лідерам від кримінального переслідування. Професійні злочинці вносять свій внесок в процеси консолідації кримінального середовища, відзначається взаємопроникнення професійної та організованої злочинності, їх взаємна детермінація.

Організована професійна злочинна діяльність – це вищий тип сучасної злочинної діяльності, що реалізується за допомогою злочинів, що вчиняються, щонайменше стійкими групами, що виникають за попередньою змовою. Необхідний такий ознака як корупція, під якою розуміються не просто дача або одержання хабара за надання будь-якої послуги, а постійний зв'язок посадових осіб з організованими злочинцями. Саме цей показник лежить в основі відмежування професійної злочинності від організованої.

Особи, як володіють персонально-професійними злочинними навичками і знаннями є одним з найпотужніших

резервів організованої злочинності. Через стадію групового професійної злочинної діяльності або безпосередньо вони часто вливаються в організовані злочинні структури, нерідко самі стають їх організаторами і керівниками. Це пояснюється багатьма причинами. Зокрема, досягнення цілей безпеки і максимальної вигідності протиправної діяльності професійних злочинців неминуче призводить до посилення її організаційних засад, диференціації функцій, виділення найбільш підготовлених лідерів, посилення їх статусу і т. п.

Організована злочинність як самостійний кримінологічний феномен стала породженням регульованої ринкової економіки, а виникнення професійної злочинності пов'язане з інститутом державності. Саме в професійній злочинності існує потенціал, що дозволяє їй протистояти державі, з якою вона перебуває в неминучому антагонізмі.

Одним з головних напрямків розвитку професійної злочинності є трансформація її в організовану: в одних випадках кримінальні професіонали самі організовуються у відповідні структури, в інших – злочинне співтовариство втягує професіоналів в своє середовище.

Головними напрямками трансформації професійної злочинності в організовану є: 1) надмірне розростання і розподіл організації професійних злочинців, утворення філій і дочірніх структур; 2) взаємодія між різними, професійними злочинними угрупованнями, утворення центрів з координації і планування, спільних фінансових органів, розподіл сфер впливу.

Усі організовані злочинці – професіонали, тобто люди, які отримують кошти для існування від своєї злочинної діяльності на протязі тривалого часу. Вони досконально освоїли техніку вчинення протиправних дій, а іноді навіть складні соціальні прийоми, і мають високий рейтинг в злочинному світі. Вони розвивають у своєму колі кримінальну систему цінностей, намагаються максимально ускладнити розкриття вчинених ними злочинів і прагнуть не допускати втручання в свою діяльність правоохоронних органів.

Організована злочинність – це, як правило, професійна злочинність. Остання ж не завжди виступає проявом першої,

оскільки включає в себе як злочини, що вчиняються одинаками-професіоналами, так і злочини, що вчиняються групами професіоналів.

Професійні злочинці можуть також організовуватися в своєрідні співтовариства, об'єднання. Вони засновані на неписаних правилах поведінки, корпоративній моралі злочинного світу, мають спільні грошові кошти, які також можуть використовуватися для підкупу посадових осіб, як і в організованій злочинності.

Організовану злочинність можна вважати професійною діяльністю злочинців, оскільки спільноти створюються для злочинної діяльності на тривалий період часу. Сама мета створення злочинних співтовариств змушує їх лідерів самостійно здобувати кримінальні знання і навички, здійснювати роботу з урахуванням кримінальної підготовки новачків.

Тривала злочинна діяльність сприяє набуттю кримінального досвіду і знань. Колективний кримінальний професіоналізм підвищується за рахунок використання в злочинних співтовариствах професіоналів з кримінальним досвідом. Злочинці – професіонали, входячи в кримінальні формування, навчають злочинців – новачків протиправному ремеслу, а також приносять ватажкам злочинних структур стійкий матеріальний дохід.

Злочинець, включений в організовані злочинні структури, має риси і властивості професійного злочинця – відповідні навички, вміння, необхідні для систематичного вчинення тих чи інших злочинів, своєрідну технологію злочинної діяльності. Його поведінка визначається особливими нормативами, елементами злочинної субкультури.

Професіоналізм і організованість – явища взаємопов'язані: чим вище показник кримінального професіоналізму, тим яскравіше проглядаються його організовані форми. Причому при відповідних соціальних умовах професійна злочинність починає переростати в організовану злочинність – як якісно нове явище.

Взаємопроникнення професійної та організованої злочинності – процес очевидний. В сучасних умовах в Україні відбувається подальше поглиблення зв'язку цих найбільш небезпечних форм злочинності, що підживлюють і відтворюють одна одну.

Запобігання організованої і професійної злочинності має здійснюватися комплексно. Необхідне своєчасне виявлення та притягнення до відповідальності корумпованих осіб, які використовують службове становище в інтересах злочинних формувань, вдосконалення системи боротьби з організованою злочинністю, приведення її в стан, що дозволяє своєчасно, адекватно і цілеспрямовано реагувати на зміну характеру злочинності.

Особливе значення в нейтралізації організованою і професійною злочинністю має збалансованість правоохоронної і судової систем. Боротьба зі злочинністю повинна бути предметом уваги і турботи всього суспільства в цілому. Тільки при такому підході можна розраховувати на успіх. Необхідно здійснення в національному масштабі комплексної програми заходів, які передбачають, з одного боку, створення чіткої нормативної бази, з іншого – організаційне забезпечення вирішення проблем, пов'язаних з попередженням злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. / А. П. Закарлюк. – К.: Ін Юре, 2007. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с.
2. Кримінология / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 415 с.
3. Кримінологія: [навч. посіб.] / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, Ю. Ф. Іванов та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Прецедент, 2006.
4. Организованная преступность. Круглый стол / под ред. А. И. Долговой, С. В. Дьякова. – М., 1989. – 326 с.
5. Шнайдер Г. Й. Кримінологія: Пер. з нім. / за заг. ред. І. О. Іванова. – М.: Видавнича група «Прогрес» – «Універс», 1994. – С. 49.